

Számos egyéb kérdésre is gondolni kell: hogy az egyes országokban a különböző célokra definiált szakmai követelmények és az európai minősítési szintek miépp illeszkednek egymáshoz; hogyan igazolható, hogy a bizonyítékok „szerzője” maga a jelentkező stb. Ezen túlmenően adminisztratív teendők is vannak: a CERTIDoc előírásai szerint titkárságot kell felállítani, amely fogadja és megőrzi a jelentkezéseket és azok csatolt dokumentumait; lebonyolítja a vizsgáztatás pénzügyi teendőit (kezeli a vizsgadíjakat); működteti és összehívja a minősítő testületet és az értékelő zsűriket és így tovább. Más országokban crrc a feladatra a könyvtáros egyesületek vállalkoztak.

A következő lépés sok tekintetben függ az MKE-től, amelynek egyik fő célja a könyvtárosok egyéni szakmai érdekvédelme, és amely reményeink szerint, továbbra is felkarolja a CERTIDoc-rendszer meghonosításával és továbbfejlesztésével kapcsolatos kezdeményezéseket. A tréning után úgy tűnik, hogy érdemes lenne mindezzel érdemben foglalkozni, és mindenekelőtt a működési kereteket megteremteni. Az eredeti CERTIDoc-partnerek eltökéltek, hogy folytatják a munkát, és újszerű módszereket ajánlottak az együttműködésre (például a *LIS Euroguide* frissítését és a terminológiai egyeztetést egy wiki formájában tervezték el). Az említett korábbi európai uniós pályázat céljaira már kidolgozták a közös munka menetét, és tavaly ősszel felmérést végeztek a lehetséges partnerek körében.

Hegyközi Ilona

Ingyenes és térítéses könyvtári szolgáltatások Magyarországon

Tanulmányom a magyar könyvtárak ingyenes és térítéses szolgáltatásainak kérdéseivel foglalkozik, a kilencvenes évektől napjainkig. Az elemzésemben azt vizsgálom, hogy a különböző társadalmi változások hogyan hatottak a könyvtárainkra és mennyiben befolyásolták szolgáltatásaikat.

Könyvtári szolgáltatások

„Korunkat a társadalomkutatók információs kornak nevezik.”¹ „Az információs társadalom alapvető információs szolgáltatási rendszere a nyilvános könyvtári ellátási rendszer, amely állampolgári jogon biztosítja az információhoz való szabad hozzáférést”²

A könyvtári rendszer az állomány, az olvasó, a könyvtáros, a szolgáltatások, az infrastruktúra, és a fenntartó széles körben való összefonódását, integrálódását jelenti. Működésének a végső célja a szolgáltatás nyújtása. A szolgáltatás felöleli az

adott könyvtárban valamennyi tevékenységet. A könyvtári szolgáltatás tehát komplex fogalom: magába foglalja a könyvtárak gyűjteményét, és lehetővé teszi az ebből való szolgáltatást. Résztevékenységekből áll, amelyek összefüggésben állnak egymással: kapcsolatteremtés a felhasználóval, tájékoztatás, dokumentum-szolgáltatás stb.

- A kapcsolatteremtés területéhez tartozik a *felvilágosítás, beíratkozás*. A felvilágosítás az újonnan belépő használó tájékoztatása a könyvtárról és elérhető szolgáltatásairól. A beíratkozás a szolgáltatás első fázisát jelenti.

- A tájékoztatás különböző szinteken és mélységben jelenik meg:
 - *Felvilágosítás*, a felhasználóval való kapcsolatteremtést jelenti, amely főként módszertani eligazítást nyújt.
 - *Adatszolgáltatás* két típusát különböztetjük meg, az egyik típusa a faktográfiai: tények, adatok gyors tájékoztatása; a másik a bibliográfiai, amely az információforrások bibliográfiáiból nyújt tájékoztatást.
 - *Irodalomkutatás* a tájékoztatás legmagasabb szintje. Formáját tekintve lehet aktív és passzív. A passzív a felhasználó igényeinek kielégítését jelenti, míg az aktív az olvasói igények elébe megy, ilyenek például a tömörítvények, referáló áttekintések.

- A dokumentumszolgáltatás a teljes szövegű szolgáltatást jelenti, ilyenek a hagyományos, audiovizuális, offline-elektronikus, online elérhető vagy más könyvtárak gyűjteményében őrzött dokumentumok nyújtása. Más megközelítésben lehetnek helyben használt, másolatszolgáltatással készült (másolás, digitalizálás) dokumentumok. A helyben használat és a kölcsönzés a könyvtárakban együtt élő terület. A helyben használat általában a nemzeti könyvtárakra vagy a nagyobb, illetve szakkönyvtárakra jellemző, de a könyvtárak prezensz gyűjteményei is helyben használatra vehetők igénybe.

A könyvtárközi kölcsönzés „*A könyvtárak közötti forrásmegosztás előfeltétele, hogy bármely pontról vagy legalább bármely résztvevő könyvtárból lehetőség nyíljon az információhoz, illetve a dokumentumokhoz való hozzáférésre.*”³ A könyvtárközi kölcsönzés az idők folyamán ingyenes szolgáltatásból térítéses szolgáltatássá vált.

A rendszerváltozás könyvtárügye

Az 1990-es évek elején, a rendszerváltozás utáni időben a politikai, gazdasági, társadalmi változások közelről érintették a magyar könyvtárügyet is. A könyvtárakban is dilemmát okozott az a tény, hogy képesek lesznek-e igazodni a megváltozott feltételekhez, képesek lesznek-e rájuk bízott értékeket megőrizni. Addig meglehetősen nagy biztonságban éltek; olcsó volt a munkaerő, az olcsón működő könyvtárakban biztosított volt a szolgáltatások rendszeres fejlesztése. „*Most azonban? Megdrágult a munkaerő. (Nem a keresetek nőttek annyira, hanem a munkabér után fizetendő biztosítási járulékok, s a kifizetendő béreket megnövelte a sze-*

mélyi jövedelemadó bevezetése is.) Meredeken emelkedtek a hazai könyvtárak. Az infláció felgyorsult. S azt vettük észre, ahhoz, hogy ugyanolyan szinten működjünk, mint korábban, sokkal több pénzre van szükségünk. Érthető, hogy egzisztenciális félelem lett úrrá könyvtáron, könyvtárosokon egyaránt”.⁴

A politikai, gazdasági, társadalmi változások hatására a könyvtáraknak társadalmi hasznosságukat is bizonyítani kellett. A könyvtárak működését nagy mértékben befolyásolta a fenntartó támogatása, finanszírozása. Felmerült a kérdés: az információ áru vagy nem áru? Sokan azt a nézetet vallották, hogy az információ bizony áru. „A könyvtári információ a gazdaság fejlődését szolgáló áru, aminek értéke, ára van. A könyvtár léte attól függ, mennyire képes megfelelni a társadalmi információrendszerben a rá osztott feladatának, képes-e előállítani piacképes árut vagy szolgáltatást, s ezzel saját gyarapodását, szükségességét biztosítani.”⁵

Bármennyire is igyekeztek a könyvtárak önmagukat fenntartani, nyereséget nem tudtak termelni, csak annak töredékét állították elő. Az tény, hogy a költségvetési források beszűkülése miatt a könyvtárak kénytelenek voltak bevételeiket növelni. Kérdésként merült fel, hogy a térítés megállapítása országosan egységes legyen-e, vagy pedig ki állapítsa meg a térítés mértékét: a kormány vagy a fenntartó (önkormányzat)?

A könyvtáraknak rá kellett ébredni arra, hogy a rendszerváltozás illúziókat is hozott számukra. A szolgáltatások ingyenessége is veszélybe került, megjelentek a térítéses szolgáltatások. A beíratkozási díjak is jelentősen megemelkedtek. A könyvtárak különféle alapok létrehozásával, pályázatok írásával, helyiségeik bérbeadásával igyekeztek anyagi helyzetükön javítani.

Elmondható, hogy a rendszerváltozás utáni magyar társadalomban a kultúra, különösen a könyvtárügy semmiféle prioritást nem élvezett. Könyvtárosoknak és a könyvtáraknak önállóan kellett boldogulniuk. A könyvtárakat innovációra kényszerítette a politika, még inkább a gazdasági nyomorúság.

Könyvtáraink az 1997. évi CXL. kulturális törvény tükrében

A sok problémát okozó szolgáltatási térítések kérdéskörére tett pontot az 1997. évi CXL. kulturális törvény azzal, hogy kimondta: a nyilvános könyvtár egyik alapkövetelménye, hogy a helyben nyújtott alapszolgáltatások ingyenesek.

Az 1990-es évek hazai közgyűjteményei, könyvtárai rendszerint követték a fejlett világ fejlődési trendjeit. Felismerték, hogy új feladataikat a régi struktúrában teljesíteni nem tudják. Elsőként a tudományos-felsőoktatási és akadémiai könyvtárak léptek. Létrehozták az országos szakirodalmi információs rendszert. A fejlesztések megvalósítására pályázati forrásokat használtak fel. A közgyűjtemények, különösen a könyvtárak fejlesztésében meghatározó volt az IIF (Információs Infrastruktúra Fejlesztés), majd a NIIF (Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztés) programja, amely a hazai kutatási szféra információs infrastruktúrájának fejlesztését támogatta. „A könyvtárak és a könyvtári rendszer alapfeladata az értékek megőrzése és szolgáltatása. Az információs társadalom szempontjából lényegi kérdés az intézményrendszerek fejlesztése, hogy az információs és kommunikációs technológiák területén újdonságait innovatív módon alkalmazzák, illetve az alkalmazási kényszerek visszacsatolása is végbemenjen”⁶

A díjköteles szolgáltatásokat elsőként a felsőoktatási intézmények és a kutató-intézetek könyvtáraihoz kötik, mivel a szolgáltatások körét az (ingyenes) belső használókról kiterjesztették külső ügyfelekre. A nyilvános könyvtáraknak viszont nincs belső köre. Az ALA (az Amerikai Könyvtár Szövetség) állásfoglalása szerint az információszolgáltatások megfizetése diszkriminatív jellegű. Ettől függetlenül a közkönyvtáraknak is meg kellett fontolnia, hogy mely szolgáltatások legyenek ingyenesek és melyek fizetősek. További kérdés, hogy a szolgáltatás díja profitot is termeljen, vagy csak a felmerült költségeket fedezze?

A díjköteles szolgáltatások minimális célja, hogy legalább a könyvtár ráfordításai térüljenek meg. Ez a célkitűzés nehezen volt megvalósítható, ugyanis a költségek megtérülése minden intézménytípusnál változó eredményű volt. Ettől függetlenül az árakat úgy kellett megállapítani, hogy azok legalább nullszaldót eredményezzenek. Az árszerkezet kialakításánál a könyvtár külső és belső környezetét kellett volna pontosan ismerniük.

Könyvtári szolgáltatások változása az Európai Unióban

„A hazai könyvtári ellátásnak, a könyvtáraknak feltételeiket és szolgáltatásait tekintve, egyenrangúnak kell lenniük az Európai Unió könyvtáraival. Ugyanakkor a hazai könyvtári ellátásban is prioritást kell élvezniük a könyvtárhasználóknak és a szolgáltatásoknak. Ennek érdekében alkalmazni kell minden olyan technikát és módszert, amely alkalmas az új szolgáltatások és feladatok bevezetésére és a teljesítmény mérésére.”⁷

A könyvtári törvény létrejötte óta mára megszilárdult a jogszabályi háttér. Továbbá teljes jogú uniós taggá váltunk. Egy ideig fel sem eszméltünk arra, hogy az európai normák már nemcsak érdekes információkat tartogatnak számunkra, hanem kötelezettséget is jelentenek. Elkezdődött a felsőoktatás átszervezése, hamarosan indult az új továbbképzési ciklus, az új stratégiai időszak, összekapcsolva az új Nemzeti Fejlesztési Tervvel. Új struktúrában kell működnünk, új intézményi keretek között (pl. régiók kialakítása) kell a követelményeknek megfelelnünk.

A csatlakozás alkalmat adott könyvtárainknak, hogy a szolgáltatás színvonalában felzárkózhassunk az Európai Unió országaihoz. Ezekben az országokban az élethosszig tartó tanulás, a felnőtt kori átképzés központi helyévé vált a könyvtár. A példát érdemes volt követni, és ez szolgáltatásbővítést eredményezett.

Abból kellene kiindulni, hogy „milyen információszolgáltató intézményrendszer van az EU-nak. Magyarországon, milyen információhordozó típusa, a szolgáltatott adatok jellege, hogyan lehet azokhoz hozzáférni, milyen szervezeti formában történik a tájékoztatás.”⁸

Az Európai Unió hazai intézményrendszerében alapvetően három intézménytípust lehet megkülönböztetni: az üzleti világ, a civil szerveződések információszolgáltatóit, az EU, illetve a magyar állam által támogatottakat. Ezek a szolgáltatók tárolják és szolgáltatják a különböző információkat. A társadalom legnagyobb része számára az adataik hozzáférhetők. Az információt nyújtó szervezetek természetesen sokszor könyvtárak, amelyek Magyarországon jelentős részben hálózatban működnek.

„A stabilitásunk megőrzése érdekében a humán erőforrás, az emberi tényező megerősítése látszik a legfontosabbnak. A humán erőforrást erősítő befektetés

sokszorosan térülhet meg, ha – az európai gyakorlatnak megfelelően – a könyvtárak jövőbeni fokozottabb társadalmi, közösségi szerepvállalása megvalósul.”⁹

Az Európai Unióban a kijelölt feladatainkat időarányosan kell teljesítenünk, egy gátló tényezővel azonban számolnunk kell: a finanszírozási források csökkenésével.

Az információ továbbításában egyre jelentősebb szerepet kap az internet, ezért az unió egyik feladata volt az internet fejlesztése, ennek egyik formája az *e-Europe projekt* volt. Magyarországon ekkor még nem volt meg a szükséges technikai háttér e projekt adaptálásához. A Külügyminisztérium létrehozta az *Európai Információs Pontok* hálózatát: minden megyében kialakított Európai Információs Pont elnevezésű irodákat. A fenntartásukat a minisztérium és a megyei önkormányzatok támogatták.

A felhasználó szempontjából nem mindegy, hogy online kapcsolattal, telefonos vagy élőszóbeli ügyintézésel, esetleg könyvtári dokumentumokkal elégítik ki információs igényét. A felhasználó számára szintén nem mellékes, hogy az információt szolgáltató szervezet vagy intézmény milyen minőségben nyújt tájékoztatást az adott témában. A szolgáltatás e tekintetben is lehet ingyenes és térítéses. Ugyanakkor nem lehet egyértelműen kiválasztani olyan kategóriákat, amelyek a térítéses és az ingyenes szolgáltatásokat különválasztják. Például amennyiben az adott információhordozó ingyenes, az ebből készült nyomtatás és fénymásolás már fizetős.

Üzleti információs rendszerek

„A hazai könyvtári rendszer tudásgazdasághoz igazodó fejlesztésének szükségessége nem kérdőjelezhető meg. A szolgáltató-ellátó rendszer fontos részterülete a könyvtárak üzleti információközvetítése.”¹⁰

Hazánk számára fontos az üzleti információ gyűjtése, kezelése, szolgáltatása – térítés ellenében. A felhasználók, magánszemélyek, vállalkozások egyre jobban igénylik a kívánt minőségű, naprakész, gyorsan szolgáltatott gazdasági információkat. Azzal kapcsolatban, hogy a könyvtárak-e azok az intézmények, amelyek ezt az információt szolgáltatassák, már megoszlanak a szakmán belül a vélemények.

Mikulás Gábor szerint: *„Üzleti információszolgáltatók jól megvannak könyvtárak nélkül is, és tanulságos módon – könyvtárosokat csak elvétele alkalmazzanak. Szintén a közszolgáltatásokat kikerülve nyújtanak sajtófigyelési, adat-, információ- és dokumentumgazdálkodási, vagy egyszerűen információs tanácsadást.”¹¹*

Kiszl Péter szerint viszont: *„Az üzleti információszolgáltatás nagyon is könyvtári kategória. Tudni kell, hogy nem csak az üzletemberek kereshetnek (sőt: keresnek) üzleti információt a könyvtárakban, hiszen a mindennapi életben, az átlagpolgároknak is egyre gyakrabban van szükségük üzleti vonatkozású információkra.”¹²*

A szakkönyvtáraink közül a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Egyetemi Központi Könyvtára és a Budapesti Műszaki Egyetem és a megyei könyvtárak közül, pedig a székesfehérvári Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtárat lehet megemlíteni, ahol vállalatok, vállalkozások számára üzleti információszolgáltatás folyik. Magyarországon – ezektől a könyvtáraktól eltekintve – a vállalkozói kör számára nyújtott könyvtári információszolgáltatás még gyermekcipőben jár.

A WEB 3.0

A weben az elérhető információk mennyisége rohamosan és jelentősen nő, emiatt mindinkább szükség van az adatforrások rendszerezésére, összekapcsolására. A web1 az online megjelenésről, az információk elhelyezéséről, a web2 a közös tartalom létrehozásáról, közösségépítésről, a web3 pedig a weben elérhető információk rendszerezéséről szól. A szemantikus web – vagyis a web 3.0 – célja, hogy a világhálón elérhető információt számítógépen feldolgozza és keresésre alkalmassá tegye. Célja, hogy a világhálón fellelhető információkat a számítógépek ne csak olvasni, hanem értelmezni is tudják. Ennek érdekében az információkhoz megfelelő metaadatokat kell társítani, valamint a számítógépeket úgy kellene korszerűsíteni, hogy a metaadatokkal kapcsolatos következtetéseket el tudják végezni. A web 3.0 olyan szolgáltatás, amely lehetővé teszi, hogy bárhol, bármikor gyors, megbízható és biztonságos hálózaton keresztül el tudjuk intézni üzleti ügyeinket, letölthetünk szórakoztató tartalmakat, és akár részt vehetünk közösségi hálózatok életében.

A MINERVA PLUS

„Napjainkban egyre nő a kulturális értékek megjelenítésének jelentősége az interneten. A kulturális intézményeknek számolniuk kell a megváltozott felhasználói igényekkel. A digitalizálás európai szintű összehangolására és támogatására vállalkozott a Minerva projekt, amelybe idén hazánk is bekapcsolódott.”¹³

A Minerva projekt célkitűzése, hogy összehangolja a különböző országok digitalizálási feladatait. Tagjai az uniós tagállamok kormányai és a központi állami intézmények képviselői, a nemzeti levéltárak, könyvtárak, múzeumok munkatársai. A Minerva célja a nemzeti digitalizálási programok európai szintű támogatása.

E-KÖNYVEK

Az e-könyvek (eBooks on Demand, EOD) szolgáltatást nyolc ország 13 könyvtára közreműködésével 2006-ban hozták létre az innsbrucki Leopold Franzen Egyetemi Könyvtár munkatársai. A projekt azzal a céllal jött létre, hogy profitorientált modellt alakítson ki a szerzői jogvédelem alatt álló művek digitalizálására. A szolgáltatás célja, hogy a digitalizált európai kulturális örökséget mindenki számára elérhetővé tegye. A szolgáltatás lényege pedig, hogy minden régi könyvről legyen e-könyv elérhető áron. A könyvek kora és értéke miatt korábban a hozzáférésük korlátozott volt. Ezzel a szolgáltatással az eddig nehezen hozzáférhető, ritka könyvek mindenki számára egy csapásra elérhetővé válnak. Az olvasók könyvtári katalóguson keresztül rendelhetik meg az e-könyveket, az EOD-re kattintva. A digitalizált könyvek bekerülnek a digitális könyvtárakba vagy az e-könyvesboltokba.

Az e-könyvek igény szerinti szolgáltatás abban különbözik a digitális könyvtárraktól, hogy valós olvasói igények alapján digitalizál. Az EOD szervesen illeszkedik az OSZK digitális szolgáltatásainak körébe (Matarka, Libinfo, MEK).

Az e-könyveknek jelentős szerepe van a távhasználók körében. Az EOD-technológia elsősorban a kutatókat, diákokat, könyvgyűjtőket célozza meg, akik az otthoni használatot részesítik előnyben.

Az e-könyvek jövője abban rejlik, hogy minél több nemzeti könyvtár csatlakozik a szolgáltatáshoz, annál több felhasználó jut hozzá az e-könyvekhez. Az online könyvek iránt az igény elég magas, de a szerzői jogi problémák miatt az interneten

nagyon kevés érhető el. A megrendelők véleménye szerint jó lenne a szolgáltatást ingyenesé tenni, és a szállítási időt le kellene rövidíteni – azzal, hogy azonnal le lehessen tölteni a kért könyvet.

E-TANANYAGOK

Az e-tananyagok a könyvtárak szolgáltatásában már több helyen jelen vannak. A könyvtárakban őrzött és tárolt e-tananyagok funkciója „*a szellemi, anyag, valóság és a tárgyiasult emlékezet átörökítése, a különböző oktatási szintek és képzések virtuális támogatása didaktikai módszerek segítségével, figyelembe véve az életkori sajátosságok alakulását, valamint az úgynevezett általános műveltség és szakirányú ismeretek tartalmi változásait.*”¹⁴

Az e-tananyagok formailag is követik a hagyományos dokumentumokat, három fontos célt valósítanak meg: feltárni, átvenni és használni.

A feltárás területén a vita tárgya a tartalomszolgáltatók körében és az e-learning kapcsán a megfelelő metaadatbázisok létrehozása, illetve adatainak szabványosítása. A másik kérdéses része a feltárásnak a leíró eszközök kiválasztása, az USMARC vagy Dublin Core kérdése. Czeglédi László szerint a problémákat nézve, arra a következtetésre juthatunk, hogy az e-tananyagoknak nem kellene új adatbázist létrehozni, hanem ugyanazon adatbázisban kereshető lenne a nyomtatott és az e-tananyag. „*Az e-tananyagok problémája már anyagi gondokat is felvet. Elsősorban az átvett tananyagok átalakítása, testre szabása ütközik erős ellenállásba.*”¹⁵ A pénzhiány továbbra is nagy gondja az e-tananyagok szolgáltatásának. A hazai e-tananyagok a helyi tananyagok szolgáltatásaival próbálkozik, amelyek egyszerű elektronikus szövegekötést tesznek lehetővé.

MÁSOLATSZOLGÁLTATÁS, ELEKTRONIKUS DOKUMENTUMSZOLGÁLTATÁS

Az utóbbi években a technika fejlődése és a rohanó tempójú világ miatt a felhasználók egyre jobban rászoktak a másolatszolgáltatásra. Eleinte ennek praktikus okai voltak, hiszen a használók idő hiányában a prézensz gyűjtemény anyagából kértek másolatot. Utóbb mind jobban kiteljesedett ez a szolgáltatás, egyre nagyobb lett a kereslet iránta, így a kialakult tendencia jelentősen befolyásolta a könyvtári információszolgáltatás alakulását. Az elektronikus dokumentumszolgáltatás még inkább elősegítette a másolatküldés elterjedését.

Az ingyenes és térítéses szolgáltatások 2009-ben a magyar könyvtári gyakorlatban

Napjainkban mind több könyvtár szenved attól a helyzettől, hogy az önkormányzatok évről-évre arra kényszerítik a könyvtárakat, hogy bevételeiket növeljék. Ez a bevétel bizonyos határon túl már nem növelhető, mivel hatása ellenkezőjére fordul, csökken a kereslet. A nagyon magas térítési díjak esetén azzal a veszéllyel nézhetünk szembe, hogy könyvtárainkból elfogynak az olvasók. A kulturális intézmények egy bizonyos határon túl nem vagy alig képesek ellensúlyozni az állami alulfinanszírozást.

Számos komoly változtatást kell megtennünk ahhoz, hogy könyvtáraink igazi információs térré váljanak, ahová a belépő, felhasználó a szolgáltatásai miatt tér

be. Változásra van szüksége a könyvtáraknak szervezetükben, szakmai felfogásukban, szolgáltatásukban és a felhasználói kommunikáció tekintetében egyaránt.

A 2009-ben jóváhagyott ingyenes és térítéses szolgáltatásokat vizsgáltam meg az internet segítségével, a könyvtárak honlapjain keresztül. A vizsgálódásom a megyei, a városi, a felsőoktatási és a szakkönyvtárak körére terjedt ki.

Ingyenes szolgáltatások

A vizsgált könyvtárak a kulturális törvénynek megfelelően alakították ki ingyenes szolgáltatásaikat. Kivételt képez a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára és a kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár. Az MTA könyvtárában ingyenes a kézikönyvtár és a katalógus használata. A helyben olvasás és kölcsönzés továbbra is ingyenes maradt az alábbi kutatók részére: az MTA és a Széchenyi Akadémia rendes és levelező tagjai, az MTA Könyvtára és az MTA Titkárság munkatársai számára, továbbá az MTA kutatóintézeteinek tudományos munkatársai, a KKDSZ tagjai, valamint munkahelyi igazolással rendelkező könyvtárosok, levéltárosok, muzeológusok, pedagógus-igazolvánnyal rendelkező pedagógusok, 70 éven felüli kutatók. A kecskeméti Katona József Megyei Könyvtárban a magazinolvasó, a „Gyermekvilág”, a tájékoztatás, a nyomtatott dokumentumok helyben használata, a cédula- és gépi katalógus használata ingyenes.

Térítéses szolgáltatások

BEÍRATKOZÁSI DÍJ

A megyei könyvtáraknál, az aktív keresőknél 1200 és 2000 Ft között kérnek beíratkozási díjat. A debreceni Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Információs Központ emelt szintű tagsági díjat kér: 1500 Ft/negyedév, 5000 Ft/év. Ingyenes tagsága van a 16 éven aluliaknak és a 70 éven felülieknek, a közgyűjteményi dolgozóknak, a megyei önkormányzat képviselőinek és dolgozóinak. A napijegy ára 400 Ft. A kecskeméti Katona József Megyei Könyvtárban az éves díj 1200 Ft, fél évre: 600 Ft, a kedvezményes tagsági díj diákoknak, nyugdíjasoknak, KKDSZ-tagoknak és mozgássérülteknek 500 Ft. Ingyenes: a 16 éven aluliaknak és a 70 éven felülieknek, az ún. Otthon Könyvtár tagjainak, a vak és gyengénlátó embereknek, közgyűjteményi dolgozóknak, pedagógusoknak. Ennél a könyvtárnál figyelembe veszik a beíratkozásnál a hátrányos helyzetű használókat, ugyanis számukra kedvezményes vagy ingyenes hozzáférést biztosítanak a könyvtár szolgáltatásaihoz. A győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtárban a beíratkozás 365 napra (január 1-től december 31-ig) szól, az aktív keresők 1600 Ft-ot, a 16 év feletti diákok és felsőoktatási intézmény érvényes diákigazolványával rendelkező hallgatók 800 Ft-ot, a 70 év alatti nyugdíjasok 300 Ft-ot fizetnek. Ingyenes a beíratkozás a 16 éven aluliak és 70 éven felüliek számára, továbbá könyvtári dolgozóknak, múzeumi és levéltári alkalmazottak részére, ha jogosultságukat hitelt érdemlően igazolják.

A városi könyvtárak 1000 és 1200 Ft közötti beíratkozási díjat szednek az aktív használóktól. A Jászberényi Városi Könyvtár és Információs Központ a felnőttektől 1200 Ft/év, a nyugdíjasoktól, diákigazolvánnyal rendelkezőktől 600 Ft/év beíratkozási díjat kér. A napijegy: 120 Ft. Ingyenes a beíratkozás a 16 éven aluliaknak és a 70 éven felülieknek. A Mogyoróssy János Városi Könyvtárban Gyulán 1000 Ft/év a díj; diákoknak, pedagógusoknak: 500 Ft. Ingyenes a beíratkozás a 16

éven aluliaknak és a 70 éven felülieknek, valamint a könyvtári, levéltári, múzeumi dolgozóknak, fogyatékkal élő személyeknek. Itt is kiemelhető a fogyatékkal élők-re való odafigyelés. Napijegy viszont nincs. A Székesfehérvári Városi Könyvtárban a diákok, nyugdíjasok, munkanélküliek, gyermekgondozási segélyben részesülők, gyermekgondozási díjon lévők 500 Ft-ot fizetnek egy évre.

A törvényben megfogalmazott ingyenesség minden könyvtárban jelen van, de ezen kívül egyéb kedvezményeket is adnak a könyvtárak. Két könyvtárban figyelhető meg a pedagógusok kedvezménye, illetve ingyenes beiratkozása.

A felsőoktatási könyvtárakban 1500 és 6000 Ft közötti beiratkozási díjat szednek. A beiratkozás rendszerint egy tanévre szól. Az Eszterházy Károly Főiskola Könyvtárában ingyenes a beiratkozás az oktatóknak, dolgozóknak (nyugdíjasok, mellékfoglalkoztatásúak és megbízások részére egyaránt), a gyakorló iskola pedagógusainak, dolgozóinak. A Pécsi Tudományegyetem Könyvtárában ingyenes a PTE aktív és nyugdíjas dolgozóinak, hallgatóinak, a Diplomások Körének, a gyakorló gimnázium diákjainak, könyvtárak, levéltárak, múzeumok dolgozóinak, a Pécsi Hittudományi Főiskola hallgatóinak és a 16 éven aluliaknak, valamint a 70 éven felülieknek.

A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárban az olvasójegy egy tanévre csak helyben használatot biztosít. Hallgatóknak, tanulóknak, nyugdíjasoknak, pedagógusoknak 500 Ft, minden más olvasó számára 1000 Ft, a napijegy 300 Ft. A kölcsönzés és számítógép-használat: az egyetem hallgatóinak, oktatóinak, dolgozóinak, pedagógusoknak, nyugdíjasoknak 1500 Ft, más tanintézmények érvényes diákigazolványával rendelkező hallgatóknak 1800 Ft, minden más olvasó 6000 Ft-ot fizet egy tanévre. Aki csak kölcsönöz: 3000 Ft-ot fizet egy fél-évre. A kölcsönzés és számítógép-használat: 3200 Ft.

Szakkönyvtárak esetében a beiratkozási díj 3000–6000 Ft között van évente. Az Országos Idegennyelvű Könyvtárban Budapesten ingyenesen iratkozhatnak be a 16 éven aluliak, a 70 éven felüliek, a 67 százalékos vagy annál is súlyosabb rokkantak, látás- és hallássérültek, mozgáskorlátozottak, regisztrált munkanélküliek, közgyűteményi dolgozók, KKDSZ-tagok. A napijegy: 500 Ft. Ingyenes még a beiratkozás az Országgyűlési Könyvtárban Budapesten a 70 éven felülieknek, közgyűteményi dolgozóknak, pedagógusoknak, fogyatékkal élőknek, a Bundestag 90 Klub tagjainak, országgyűlési képviselőknek, szakértőknek és az Országgyűlés munkatársainak.

Fizetni kell a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában Budapesten a beiratkozásért. Az olvasójegyek egy évre érvényesek, a kölcsönzőjegy 4000 Ft, a látogatójegy helyben használatra 2600 Ft, egyetemi hallgatóknak 1300 Ft, nyugdíjasoknak 500 Ft. A heti látogatójegy 800 Ft, a napi látogatójegy ára 500 Ft.

AZ ELVESZETT OLVASÓJEGY PÓTLÁSA

A megyei könyvtárak esetében 100 és 400 Ft közötti összeget kérnek az olvasójegy pótlásáért. A városi könyvtárak és a felsőoktatási könyvtárak esetében nincs feltüntetve adat. A szakkönyvtáraknál általában 500 vagy 600 Ft.

DOKUMENTUMSZOLGÁLTATÁS

– Kölcsönzés

A nyilvános könyvtárak esetében a törvénynek megfelelően a kölcsönzés díjmentes. Kivételt képez a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, ahol a kézi-könyvtári, hangtári, olvasótermi, valamint többes példányú helyismereti

könyvek kölcsönzése művenként 200 Ft. Minden könyvtár maga határozza meg, hogy bizonyos dokumentumokat hány napra kölcsönöz.

– Hangzó dokumentumok

A könyvtárak összességét nézve a hangzó dokumentumok kölcsönzése eléggé változó képet mutat. A legtöbb helyen helyileg határozták meg a kölcsönzés idő hosszát és a térítési díjakat. A megyei könyvtáraknál például a Katona József Megyei Könyvtárban, Kecskeméten az Otthon Könyvtár tagjainak, a vak és gyengénlátó, a súlyos fogyatékoságot igazoló emberek számára hangoskönyv, hangosújság négy hétre 6 doboz ingyenes; hanglemezt, hangkazetta két hétre 6 darabig ingyenes; a zenei CD ugyancsak két hétre 6 darabig ingyenes.

A városi könyvtárak esetében viszont térítéses. A térítés mértéke különböző. A Jászberényi Városi Könyvtár és Információs Központban a hanglemezt, műsoros hangkazetta, hangoskönyv ingyenes 10 db 30 napra. A CD kölcsönzése klubtagsághoz kötött: 720 Ft/hó; kölcsönzés: 10 db/hét. A Mogyoróssy János Városi Könyvtárban Gyulán naponta kérik a térítést a dokumentumok után: Videokazetta 100 Ft/nap/db, a DVD kölcsönzési díja 250 Ft/nap/db. A székesfehérvári Városi Könyvtárban 1500 Ft külön eljárási díj befizetése után nincs más díj.

– Elektronikus dokumentumok

Erre nézve alig található adat, kivétel a székesfehérvári Városi Könyvtár, ahol 1500 Ft külön eljárási díj ellenében vehető igénybe az elektronikus dokumentumok szolgáltatása.

ELŐJEGYZÉS

A legtöbb könyvtár esetében ingyenes. Térítéses a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtárban, Győrött, 100 Ft-ért; a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Információs Központban a sikeres teljesítés estén 100 Ft/db; a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárban 100 Ft/értésítés; a Pécsi Tudományegyetem Könyvtárban 60 Ft/db; az Országos Idegennyelvű Könyvtárban 100 Ft/cím. A többi könyvtár nem tüntette fel ezt az adatot.

KÉSEDELMI DÍJ

Szinte minden könyvtárban szednek késedelmi díjat. Ezek árszabása dokumentumtípusok estén más és más. Úgy látszik, a késlekedést minden könyvtár nagyon komolyan veszi és „bírságolja”.

KÖNYVTÁRKÖZI KÖLCSÖNZÉS

A törvény megjelenése és a szolgáltatás postaköltsége központi térítésének bevezetése után a könyvtárak saját állományból, eredetiben térítés nélkül küldik el a dokumentumot, a másolatokért pedig reprográfiai díjat kérnek. A postaköltségért és a másolatokért kért díjat a könyvtárak az olvasókkal fizettetik meg. Ezt a díjat általában a kölcsönadó könyvtár szabja meg. A győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár a könyvtárközi kölcsönzés értesítés díját 100 Ft-ban szabta meg. A székesfehérvári Városi Könyvtár 200 Ft-ot kér az ODR-kérések után. A külföldi könyvtárközi kölcsönzés mindenhol 4500 Ft.

TÁJÉKOZTATÁSI SZOLGÁLTATÁSOK

– Irodalomkutatás

A közművelődési könyvtárakban is találunk ilyen szolgáltatást. A Katona József Megyei Könyvtárban, Kecskeméten 30 Ft/tétel; a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtárban, Győrben 500 Ft; a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Információs Központban, Debrecenben 40 tételig 2500 Ft/téma, 40 tétel felett tételenként plusz 50 Ft az irodalomkutatás díja.

Az Eszterházy Károly Főiskola Könyvtárában, Egerben a munkatársak és a főiskolán jogviszonyban álló könyvtárhasználók részére ingyenes, a többi beiratkozott olvasó fizet a szolgáltatásért 50 Ft/tétel mértékben. Kérésre végez a könyvtár SDI (Selective Dissemination of Information = szelektív információterjesztés) irodalomkutatást 50 Ft/találat áron. A többi könyvtárról nincs adat.

– Témafigyelés

A témafigyelés tipikusan szakkönyvtári feladat, illetve szolgáltatás; a közművelődési könyvtárakban kevésbé terjedt el. A szakkönyvtárak közül az Országgyűlési Könyvtárnál találtam adatot a témafigyelésre, a többi könyvtárnál nem tüntették fel a honlapon a díjat. Az Országgyűlési Könyvtárban a jogi témafigyelés 5750–11 500 Ft/téma/év, jogi bibliográfia készítése 63 Ft tételenként. Folyóirat címlapfigyelés (másolattal) 10 folyóiratig 5750 Ft, folyóirat címlapfigyelés (másolattal) 10 folyóirat felett 11 500 Ft. Eseti keresések (írásos megrendelésre) 1000 Ft+találati díj: 200 találatig 10 Ft/találat. Eseti keresések (írásos megrendelésre) 1000 Ft+találati díj: 200 találat felett 5 Ft+áfa/találat; cikkszolgáltatás találati lista alapján 25 Ft/találati tétel.

SZÁMÍTÓGÉPES SZOLGÁLTATÁSOK

– Adatbázis-használat

Majdnem minden könyvtárnál ingyenes, kivéve a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtárat, ahol ugyan szintén ingyenes az adatbázis-használat, kivétel a tájékoztatás távoli adatbázisok segítségével.

– Nyomtatás

A megyei könyvtárakban a számítógéppel való nyomtatásnak különböző díjai vannak, attól függően, hogy a könyvtáraknak milyen eszköz áll a rendelkezésükre. Például a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtárban szöveg nyomtatása adatbázisból, internetről 30 Ft, kép nyomtatása adatbázisból, internetről 100 Ft, nyomtatás mikrofilmről 200 Ft.

A városi könyvtáraknál az A/4-es fekete-fehér nyomtatás 20 és 36 Ft között; a kétoldalas 20 Ft/db, a színes nyomtatás például a Jászberényi Városi Könyvtár és Információs Központban 180 Ft/oldal; a Mogyoróssy János Városi Könyvtárban, Gyulán a színes szöveges oldalak nyomtatása 100 Ft/db, a képeket tartalmazó oldalaké 150 Ft/db.

A felsőoktatási könyvtáraknál nem nagyon található adat, kivéve a Pécsi Tudományegyetem Könyvtárát, ahol a szöveg: A/4 fekete-fehérben: 15 Ft/db, A/4 színesben: 100 Ft/db, kép A/4-es méretben, fekete fehérben: 25 Ft/db, A/5 színesben: 200 Ft/db, A/4 színesben: 300 Ft/db.

A szakkönyvtárak közül a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában nyomtatás számítógépes adatbázisból, kétoldalas másolat esetén 25 Ft+20% áfa/oldal. A gyorsmásoló szolgálat díjtételei: másolatszolgáltatás saját állományból A/4-es oldal 20 Ft+20% áfa+postaköltség, A/3-as oldal 26 Ft+20% áfa+postaköltség. Olvasóteremben önkiszolgálással A/4-es oldal 15 Ft/oldal, amely 16,67% áfá-t tartalmaz. Kézirattárban Xerox DC 230-as gépen A/4-es oldal 29 Ft/oldal+20% áfa, A/3-as oldal 38 Ft/oldal+20% áfa. A színes papírkép nyomtatása A/5-ös méretben 250 Ft/db+20% áfa, A4-es méret esetében 600 Ft/db+20% áfa, A/3-as méretnél 1200 Ft/db+20% áfa. A fekete-fehér nyomtatás (Canon-papírra) A/4-es méretben 35 Ft/db+20% áfa, A/3-as méretben 45 Ft/db+20% áfa.

– Internethasználat

A megyei könyvtárak térítést kérnek az internet használatáért: a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtárban, Győrben az internethasználat óránként 200 Ft, fél óra 120 Ft, negyed óra 65 Ft.

A városi könyvtárak közül a székesfehérvári Városi Könyvtárban ingyenes az interneten való böngészés, a többi könyvtárban általában fizetős.

A felsőoktatási könyvtáraknál ingyenes az internethasználat, kivételt képez a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, ahol 600 Ft két órára.

A szakkönyvtárak estében az Országos Idegennyelvű Könyvtár szed térítést az internet használatáért: beiratkozott olvasóknak napi egy óra ingyenes, ezen felül negyedóránként: 125 Ft, Vezeték nélküli hálózatban az internet-használat ingyenes. Online belépési jelszó: 100 Ft.

REPROGRÁFIAI SZOLGÁLTATÁSOK

– Fénymásolás

A könyvtárakban legnépszerűbb, legelterjedtebb szolgáltatás, napjainkban a szerzői jogvédelem miatt korlátozott. A könyvtárak zöme csak saját állományból ad fénymásolatot.

A másolási díjak a *megyei és a városi könyvtáraknál* hasonlóak: az A/4-es oldal 10–25 Ft között van, a kétoldalas másolat 20–40 Ft, az A/3-as 24–30 Ft. Színes másolásra lehetőséget csak a *győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtárban* találtam, az A/4-es oldal 200 Ft, az A/3-as 300 Ft.

A felsőoktatási könyvtárak közül az Eszterházy Károly Főiskola Könyvtára már kártyarendszerben biztosítja a lehetőséget a fénymásoláshoz. A másik két könyvtárnál, a Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtár fénymásolási lehetősége karonként változó; a Pécsi Tudományegyetem Könyvtárában az A/4-es oldal 15 Ft-ba, az A/3-as oldal 25 Ft-ba kerül.

Szakkönyvtárak másolására vonatkozó lehetőségei bizonyos esetekben eltérnek a többi könyvtárétól. Az Országos Idegennyelvű Könyvtárban a megrendelt fénymásolás díja: 30 Ft/oldal. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában a másolatkérés külföldről, a külföldi könyvtár tarifája szerint történik. Az Országgyűlési Könyvtár Budapesten sürgős másolás estén: 50 Ft-ot kér oldalanként. Másolat készítése mikrofilmről: 20 Ft/oldal, folyóiratcikk kikere-

sése másoláshoz 30 Ft/oldal. Színes másolat (megrendelésre): A/4-es méret esetében 200 Ft/, A/3-as méretben 300 Ft/oldal.

- Elektronikus dokumentum másolása, digitalizálás, konvertálás, spirálozás, letéti díjak és egyebek

A megyei könyvtáraknál a spirálfűzés az, ami figyelemre méltóan elterjedt szolgáltatás. A felsőoktatási könyvtárakban is találtam a spirálozásra példát a Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtárnál.

A szakkönyvtáraknál az Országos Idegennyelvű Könyvtárban digitális másolat készítése (CD-vel együtt): 625 Ft/alkalom; (floppyval együtt): 200 Ft/alkalom. Saját adathordozóra: 100 Ft/alkalom. Az Országgyűlési Könyvtár CD-R (egyszer írható, kiíratás céljából) 250 Ft/lemez, DVD (kiíratás céljából) 300 Ft/lemez.

Összegzés

„A könyvtári szolgáltatások tartalma és technikája számos változáson esett át a könyvtárak megjelenése óta. Változott a funkció és az információszolgáltatás birtoklásának megoszlása. Hosszú ideig nem háborgatta semmi a könyvtári munka megszokott menetét, mígnem az elektronikus világ rohamos fejlődése versenybe hozta a könyvtárakat egymással, valamint a különböző tartalom- és információszolgáltatókkal.”¹⁶

Úgy látszik, hogy a nyomtatott és a digitális dokumentumok tartós egymás mellett élésének korát éljük és fogjuk élni. Ez azt a vélekedést támasztja alá, hogy a könyvtárak hagyományos szolgáltatásai tovább élnek, igaz, „gépesítve”, és továbbra is szükség lesz rájuk. A könyvtári munka módszereiben is változott, hiszen ezeknek a területeknek a nagy része integrált számítógépes rendszeren fog majd működni, automatizálva. A dokumentumokkal kapcsolatos információkat pedig a könyvtáros online katalógusból nyújtja.

A felhasználói igények és szolgáltatási formák változásainak leszünk tanúi, amelyek a könyvtárakat magukat is át fogják alakítani. A felhasználók többnyire interneten, otthonról fogják kérni az információkat.

A könyvtárakhoz forduló érdeklődőknek mindenképpen más szolgáltatásokra lesz szükségük, mint korábban, ugyanis az információt igénylő szakembereknél egyre erőteljesebben jelentkezik az az igény, hogy az adott feladatban jártas információs szakemberekre bizzák az adatkeresést. Ez utóbbiak lesznek az információs brókerek. Tevékenységük hasonlít majd a könyvtároséra, mégis más lesz. Ügyfeleik problémáinak megoldásában testre szabott információt, tudást kínálnak. Egyre többször vagyunk már ma is annak a tanúi, hogy használóink inkább a konkrét információt igénylik, azt a néhány oldalt vagy könyvfejezetet, amely a holnapi felelethez, zárthelyi dolgozathoz, projekt-tervhez szükséges. A használók növekvő hányada a feldolgozott információt kívánja és fizeti meg, bár ez a hányad egyelőre nagyon csekély. Az információbróker tevékenységét nagyobb vállalatok, kutatóintézetek tudják megfizetni, tehát egy szűkebb réteg; az egyszerűbb használó marad a hagyományos könyvtáraknál. Az elkövetkező évek kialakulóban levő tudástársadalma egyre többször az információbrókereket keresi meg majd, és csak

bizakodhatunk abban, hogy az információbrókerek maguk a könyvtárosok lesznek. Napjainkban könyvtáraink önkormányzatoktól kapott költségvetése nagyon alacsony, szinte csak a fennmaradáshoz elég. Fejleszteni nem tudnak, csupán pályázatokból. Pályázatokat pedig nem mindig arra a területre, témakörre írják ki, amire igazán szükségük van, emiatt kénytelenek bevételt termelni. A könyvtárosoknak tehát egyre többet kell gondolkodniuk azon, hogy információbrókkerekké is váljanak: megrendelésre információt keressenek, gyűjtsenek, elemezzenek, és a feldolgozott információt értékesítsék. A kérdés most már csak az, hogy anyagi fedezetet hogyan tudnak hozzá teremteni? Ehhez (is) fontos a könyvtárak együttműködése, a könyvtárosok együttes gondolkodása.

JEGYZETEK

- 1 Babinszky László: Az információ és a kutatás kapcsolata napjainkban. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2006. 11–12. sz. 497. p.
- 2 Skaliczki Judit: A hazai könyvtárügy stratégiai fejlesztési tervének telematikai koncepciója. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1999. 1. sz. 3. p.
- 3 Ferenczy Endréné. Szolgáltatás. In: Könyvtárosok kézikönyve. 3. köt. Budapest, Osiris Kiadó, 2003. 347. p.
- 4 Papp István: Könyvtárpolitika és közművelődési könyvtárak finanszírozása Magyarországon. = Könyv Könyvtár Könyvtáros, 1993. 3. sz. 20. p.
- 5 Rác Ágnes: Ingyenes és térítéses szolgáltatások a magyar könyvtárakban. Szakirodalmi szemle. = Könyvtári Figyelő, 1999. 2. sz. 283. p.
- 6 Mader Béla: Információs és kommunikációs technológiai kutatási, fejlesztési és innovációs irányjai és a könyvtárak. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2001. 9–10. sz. 373. p.
- 7 Skaliczki Judit: Az információs esélyegyenlőség és a demokrácia helye a könyvtár: a könyvtári terület stratégiai céljai 2003–2007 között. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2003. 9–10. sz. 379. p.
- 8 Hegyi Ádám: Az Európai Unió hazai információs intézményrendszere. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2002. 2. sz. 77. p.
- 9 Bartos Éva: A könyvtárosok jövője: a könyvtáros képzés jövője. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2006. 9. sz. 408. p.
- 10 Kiszl Péter: Hogyan tovább? Üzleti információszolgáltatás a magyarországi könyvtárakban. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2004. 9. sz. 371. p.
- 11 Mikulás Gábor: Üzleti információszolgáltatás a magyarországi könyvtárakban. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2005. 2. sz. 71. p.
- 12 Kiszl Péter: Üzleti információszolgáltatás a magyarországi könyvtárakban: megjegyzések Mikulás Gábor hozzászólásához. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2005. 2. sz. 73. p.
- 13 Szalóki Gabriella: Digitális kultúra Európában – a Minerva Projekt. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 2005. 1. sz. 6. p.
- 14 Czeglédi László: A könyvtári szolgáltatások újabb rétegei: az e-tananyagok könyvtári szolgáltatásának lehetőségei és problémái. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2005. 4. sz. 185. p.
- 15 Czeglédi László i. m. 186. p.
- 16 Czeglédi László i. m. 181. p.

Sándor Gáborné